

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Цифрлық дәуірдегі тәрбиеші: технологияны дұрыс қолдану мәдениеті

ЖАРИЯЛАНДЫ
10.12.2025

ТІРЕК СӨЗДЕР

білім беруді цифрландыру, Жасанды интеллект, Киберқауіпсіздік, педагогикалық этика, тәрбиеші, цифрлық азаматтық, цифрлық құзыреттілік, цифрлық мәдениет

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/185696/>

Бекмуратова Гульжан Керимшеевна

Алматы қаласы Бостандық ауданы ҚМҚК 85 балабақшасы

Тәрбиеші

Аннотация. Мақалада цифрлық дәуір жағдайында тәрбиешінің технологияны дұрыс қолдану мәдениеті ғылыми-әдіснамалық тұрғыда талданады. Цифрлық құралдардың оқу-тәрбие үдерісіне енуі педагогтың кәсіби рөлін кеңейтіп, оны тек мазмұн жеткізуші емес, қауіпсіз цифрлық орта құрастырушы, дерекке сүйенген шешім қабылдаушы және цифрлық азаматтық құндылықтарды қалыптастырушы тұлға ретінде алға шығарады. Осыған байланысты мақалада «цифрлық мәдениет» ұғымының мәні, тәрбиеші құзыреттерінің жаңа құрылымы, балалардың онлайн қауіпсіздігі мен этикалық нормалар, технологияны мақсатқа сай интеграциялау қағидаттары, жасанды интеллектті жауапты қолдану және институционалдық қолдау мәселелері жүйеленеді. Қазіргі қазақстандық білім беру кеңістігі үшін бұл тақырыптың өзектілігі тәрбие жұмысының мазмұны мен әдістері цифрлық ортаға көшкен сайын педагогтің кәсіби этикасы, ақпараттық гигиенасы және қауіпсіздік жауапкершілігі жаңа сапада талап етілуімен айқындалады.

Кілт сөздер: цифрлық мәдениет, тәрбиеші, педагогикалық этика, цифрлық құзыреттілік, киберқауіпсіздік, цифрлық азаматтық, жасанды интеллект, білім беруді цифрландыру.

КІРІСПЕ

Қоғамның цифрлануы білім беру кеңістігін түбегейлі өзгертті: ақпарат ағынының үдеуі, онлайн-қызметтердің кеңеюі, жасанды интеллекттің тұрмыстық деңгейге дейін енуі педагогтың кәсіби әрекетіне жаңа талаптар қойып отыр. Бұрынғы тәжірибеде

технология көбіне қосымша құрал ретінде қарастырылса, бүгінгі күні ол оқу мазмұнын жоспарлау, бағалау, коммуникация және тәрбиелік ықпал ету кеңістігінің ажырамас бөлігіне айналды. Бұл өзгерістер білім беру экожүйесінің барлық деңгейінде байқалады: мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту ұйымдарында цифрлық ойын, мультимедиялық storytelling, интерактивті оқу алаңдары белсендірілсе, мектеп практикасында электронды күнделік, онлайн платформа, цифрлық бағалау және дербестендірілген оқу траекториялары кең таралуда. Осындай жағдайда тәрбиеші тұлғасының әлеуметтік-педагогикалық миссиясы күрделене түседі: ол баланың цифрлық тәжірибесін ұйымдастырушы ғана емес, оның қауіпсіздігін сақтаушы, ақпарат кеңістігінде бағдар беруші және цифрлық мінез-құлық мәдениетінің үлгісі болуы тиіс.

Цифрлық ортада тәрбиеші баланың күнделікті өміріне әсер ететін аса маңызды құндылықтық сүзгіге айналады. Педагогтің гаджетке қатынасы, ақпаратты іріктеу тәсілі, авторлық құқық пен этикалық нормаларды ұстануы, онлайн және офлайн коммуникациядағы тіл мәдениеті тәрбиеленушінің мінез-құлық үлгілерін қалыптастырады. Сондықтан технологияны дұрыс қолдану мәдениеті педагогикалық ғылымда тек техникалық біліктілік немесе заманауи құралдарды меңгеру деңгейі емес, оны мақсатқа сай, жас ерекшелігіне сай және тәрбиелік нәтижеге бағдарланған түрде қолданудың құндылықтық-әдістемелік жүйесі ретінде қарастырылуы керек. Бұл мәдениет қалыптасқанда ғана технология баланың дамуына қызмет ететін құралға айналып, ал мәдениет жеткіліксіз болған жағдайда технология оқу мен тәрбиені үстірттендіретін, назарды ыдырататын, тәуелділік пен қауіпсіздік қатерлерін күшейтетін фактор болуы ықтимал.

ЦИФРЛЫҚ МӘДЕНИЕТ ҰҒЫМЫНЫҢ ТӘРБИЕШІ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ МӘНІ

Цифрлық мәдениет – педагогтің технологияны тек қолдана алу қабілеті емес, оны білім мен тәрбие мақсаттарына сай таңдап, қауіпсіз және адамға бағдарланған ортада ұйымдастыруы, сондай-ақ ақпаратпен жұмыс істеудегі жауапты мінез-құлық нормаларын сақтауы; бұл ұғымға ақпараттық гигиена, дереккөздің сенімділігін бағалау, киберқауіпсіздік қағидаттарын ұстану, онлайн қарым-қатынас этикасы, инклюзивті коммуникация және баланың жас ерекшелігіне сәйкес цифрлық тәжірибені мөлшерлеу сияқты көпқабатты өлшемдер кіреді. Тәрбиеші үшін цифрлық мәдениет кәсіби этиканың жаңа кеңістігі ретінде көрініс тауып, педагогтың жеке үлгісін тәрбиелік ресурстардың бастысы етеді, өйткені бала цифрлық ортадағы мінез-құлықты көбіне тікелей нұсқаудан гөрі ересектің күнделікті дағдысын бақылау арқылы сіңіреді; демек, педагогтің өз өмірінде экран уақытын басқаруы, ақпаратты таратуда жауапкершілік танытуы, цифрлық құралды мақсатсыз қолданбауы – тәрбие жұмысының үнсіз, бірақ өте ықпалды тетігі. Цифрлық мәдениет ұғымы осы тұрғыдан «технологиялық сауаттылықтың»

кеңейтілген формасы болып, тәрбиешіні техника мен педагогика арасында делдал деңгейіне көтереді, ал бұл делдалдық баланың когнитивтік, эмоциялық және әлеуметтік дамуын бір мезетте ескеретін күрделі кәсіби рефлексияны талап етеді.

ТӘРБИЕШІНІҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ ЖӘНЕ КӘСІБИ ЭТИКАНЫҢ ЖАҢА ӨЛШЕМДЕРІ

Цифрлық дәуірде тәрбиешінің негізгі кәсіби капиталы оның цифрлық құзыреттілігінің сапасына тікелей тәуелді, өйткені педагог оқу-тәрбие мақсаттарын нақты айқындап, сол мақсаттарға сәйкес платформа, қосымша немесе цифрлық ресурс таңдап, оларды сабақ сценарийіне табиғи енгізе алған жағдайда ғана технология оқу мен тәрбиені күшейтетін механизмге айналады; бұл жерде педагогтің цифрлық дидактикаға түсінігі, ақпаратты визуализациялау дағдысы, кері байланыс пен бағалауды цифрлық тәсілмен жедел ұйымдастыру қабілеті маңызды. Бірақ құзыреттілік этикалық өлшемдермен толыққанда ғана кәсіби тұрақтылыққа ие болады: тәрбиеші балалардың және ата-аналардың жеке деректерін қорғау талаптарын бұлжытпай сақтауы, фотосурет немесе бейнематериалды жариялау кезінде алдын ала келісім рәсімдеу мәдениетін орнықтыруы, мессенджерлердегі жұмыс хат-хабарында кәсіби шекара мен уақыт мәдениетін ұстануы, жарнамалық немесе сапасы күмәнді контентті оқу мақсатына сылтау етіп енгізбеуі қажет. Мұндай этикалық ұстанымдар педагог пен ата-ана серіктестігінің сенім деңгейін арттырып, цифрлық ортада да тәрбиелік әрекеттің беделін сақтайды, өйткені қоғамда технологиялық мүмкіндіктерге сенім көбіне техниканың қуатына емес, оны қолданушы адамның адалдығы мен жауапкершілігіне байланысты қалыптасады.

БАЛАЛАРДЫҢ ОНЛАЙН ҚАУІПСІЗДІГІ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ АЗАМАТТЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Технологияны дұрыс қолдану мәдениеті ең алдымен баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндетімен өлшенеді, себебі цифрлық кеңістік білімдік мүмкіндіктермен қатар психологиялық, әлеуметтік және ақпараттық қатерлердің де алаңына айналып отыр; сондықтан тәрбиеші экран уақытының жас нормаларын ескеріп жоспарлау, қауіпсіз контент сүзгілерін пайдалану, балаларға арналған платформалардың дерек жинау ерекшеліктерін түсіну, кибербуллинг, фишинг, манипулятивті контент сияқты құбылыстардың алдын алуға бағытталған қарапайым түсіндіру жұмыстарын жүргізу арқылы баланың цифрлық ортада өзін ұстау мәдениетін қалыптастыруы тиіс. Бұл жерде «цифрлық азаматтық» ұғымы тәрбиенің жаңа мазмұны ретінде алға шығып, балаға тек қауіптен сақтануды ғана емес, өзге адам құқығын құрметтеу, пікір білдіру мәдениетін сақтау, жалған ақпаратты ажырату, онлайн және офлайн өмір арасындағы тепе-теңдікті ұстау сияқты әлеуметтік жауапкершілікті үйретуді көздейді. Егер тәрбиеші осы міндетті

жүйелі түрде атқарса, технология баланың әлеуметтік тәжірибесін кеңейтетін, ынтымақтастық пен шығармашылықты күшейтетін ортаға айналады; ал қауіпсіздік пен мәдениет назардан тыс қалса, цифрлық кеңістік бала үшін стресс, әлеуметтік оқшаулау немесе тәуелділік тудыру қаупін өсіруі мүмкін. Сондықтан тәрбие практикасы балалардың онлайн қауіпсіздігі мен этикалық нормаларын тек формалды ереже ретінде емес, күнделікті әдет, тұрақты тәрбие дағдысы ретінде орнықтыруға бағытталуы қажет.

ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІНДЕ ТЕХНОЛОГИЯНЫ МАҚСАТҚА САЙ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ

Цифрлық құралдардың педагогикалық құнын арттырудың басты шарты – олардың оқу мен тәрбиедегі функциясын нақты айқындау, яғни «технология өзі үшін емес, нәтиже үшін» қағидатын ұстану; тәрбиеші белгілі бір қосымшаны немесе платформаны таңдағанда оның баланың жас ерекшелігіне сәйкестігін, мазмұн сапасын, интерфейстің қарапайымдылығын, қауіпсіздік механизмдерін және ең маңыздысы – оқу мақсатына қосатын нақты үлесін жоспарлауы тиіс. Мысалы, мультимедиялық ресурстар күрделі ұғымды көзбен түсінуге мүмкіндік берсе, ойындандырылған элементтер мотивацияны арттырып, өзін-өзі реттеу дағдысын дамыта алады; ал онлайн бірлескен тапсырмалар әлеуметтік қарым-қатынас мәдениетін, жауапкершілікті, өзара қолдауды күшейтудің тиімді алаңына айналады. Осы процесте тәрбиеші цифрлық белсенділікті дәстүрлі әрекетпен теңгеріп, бала үшін сенсорлық, қозғалыстық және эмоциялық тәжірибені сақтайтын кешенді сабақ дизайнын ұсынуы қажет, өйткені ерте жастағы бала дамуы экрандағы ақпаратпен ғана толыққанды қамтамасыз етілмейді, ол нақты өмірдегі ойын, қимыл, қарым-қатынас арқылы тереңдейді. Демек, технологияны мақсатқа сай интеграциялау мәдениеті тәрбиешінің әдістемелік шеберлігін жаңа деңгейге көтеріп, цифрлық құралды тәрбиелік мазмұнмен табиғи ұштастыруды талап етеді.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДӘУІРІНДЕГІ ЖАУАПТЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

Жасанды интеллект құралдарының білім беру кеңістігіне енуі тәрбиеші қызметін жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік беріп отыр: мәтін, тапсырма, сценарий құрастыруды жылдамдату, оқушының прогресін талдау, жеке оқу кеңесін ұсыну секілді функциялар педагогтің уақытын үнемдеп, шығармашылық және тұлғалық қолдауға көбірек көңіл бөлуіне жағдай жасайды; алайда дәл осы мүмкіндіктермен қатар деректер құпиялығы, алгоритмдік қисайулар, академиялық адалдық және баланың танымдық дербестігін сақтау сияқты жаңа этикалық сұрақтар туындайды. Тәрбиеші ЖИ-ді қолданғанда баланың ойлау әрекеті «дайын жауапты тұтыну» деңгейіне түсіп кетпеуін қадағалап, керісінше ЖИ-ді сұрақ қою, талқылау, салыстыру, дәлелдеу сияқты жоғары деңгейлі когнитивтік дағдыларды қолдайтын көмекші ретінде ұйымдастыруы тиіс; бұл үшін

тапсырмалар ашық типті, шығармашылық шешімді талап ететін және рефлексияға бағытталған форматта құрылуы маңызды. Сонымен қатар педагог ата-анамен бірге ЖИ қолданудың шекараларын, мақсаттарын және үй жағдайындағы тәжірибені реттейтін ортақ ережелер қабылдаса, баланың цифрлық ортадағы дағдылары жүйелі әрі қауіпсіз дамиды. Осылайша жасанды интеллектті жауапты қолдану мәдениеті тәрбиешінің кәсіби дүниетанымының бөлігіне айналып, «технология – адам дамуына қызмет ететін құрал» деген гуманистік қағидатты қайта бекітеді.

ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ ҚОЛДАУ ЖӘНЕ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУ МӘДЕНИЕТІ

Тәрбиешінің цифрлық мәдениеті жеке ынтаға ғана сүйенген жағдайда тұрақсыз болуы мүмкін, сондықтан білім беру ұйымы деңгейінде нақты саясат, әдістемелік қолдау және қауіпсіздік регламенттері қалыптасуы қажет; бұған цифрлық ресурстарды іріктеу критерийлері, авторлық құқықты сақтау нұсқаулығы, балалардың фотосуреті мен жеке деректерін өңдеу тәртібі, ата-анамен онлайн коммуникация этикасы, сондай-ақ техникалық қауіпсіздік талаптары кіруі тиіс. Ұйым басшылығы педагогтер үшін жүйелі тренингтер, тәжірибе алмасу алаңдары, цифрлық сабақтардың сапасын сараптайтын кәсіби кеңестер ұйымдастырса, цифрлық мәдениет кездейсоқ тәжірибеден институционалдық стандартқа айналады. Сонымен бірге тәрбиеші өз кәсібін өмір бойы оқу қағидатымен ұштастырып, жаңа платформалар мен әдістемелерді тек меңгерудің емес, олардың педагогикалық құнын бағалаудың дағдысын дамытқанда ғана технологиялық жаңалықтар білім сапасына нақты әсер етеді; бұл рефлексияланған кәсіби даму мәдениеті педагогке цифрлық трендтерге еліктемей, баланың дамуын, тәрбиелік мақсаттың мәнін және ұлттық-мәдени контекстті негізге алатын саналы таңдау жасауға мүмкіндік береді. Демек, институционалдық және тұлғалық деңгейдегі қолдау қатар жүргенде тәрбиеші технологияны дұрыс қолдану мәдениетін кәсіби құндылыққа айналдырып, оның педагогикалық қызметі цифрлық қоғамның сұранысына сай тұрақты жаңғырады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Цифрлық дәуірдегі тәрбиеші – технологияны қолданушы ғана емес, оның тәрбиелік әлеуетін ашатын және қауіптерін шектейтін мәдениет тасымалдаушысы. Технологияны дұрыс қолдану мәдениеті педагогтың құндылықтық таңдауларынан, кәсіби этикасынан, балалардың қауіпсіздігін қорғау қабілетінен және оқу мақсатына дәл сәйкестендірілген әдістемелік шешімдерінен құралады. Бұл мәдениет қалыптасқанда тәрбиеші цифрлық құралды ойын, дамытушы тапсырма, визуализация және дербестендірілген оқу мүмкіндіктері арқылы баланың танымдық қызығушылығын арттыруға жұмылдыра алады, ал сонымен қатар баланың эмоционалдық саулығы мен әлеуметтік дағдыларын

сақтайтын теңгерімді орта құрады.

Қазіргі білім беру жүйесінде цифрландыру бағыты күшейген сайын тәрбиеші қызметінің сапасы оның цифрлық құзыреттілігіне ғана емес, сол құзыреттілікті мәдени-этикалық және қауіпсіздік нормаларымен үйлестіре алуына тәуелді болып отыр. Балалардың онлайн қауіпсіздігін қорғау, цифрлық азаматтықты қалыптастыру, жасанды интеллектті жауапты қолдану және ата-анамен саналы серіктестік орнату тәрбие жұмысын жаңа мазмұнмен толықтырады. Сондықтан цифрлық мәдениет – педагог үшін уақытша тренд емес, кәсіби тұрақтылықтың және тәрбиелік ықпалдың ұзақ мерзімді стратегиялық ресурсы; ол білім беру ұйымдарының институционалдық саясатымен және педагогтің үздіксіз кәсіби даму ұстанымымен қолдау тапқанда ғана нәтижелі әрі орнықты сипатқа ие болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Bilimger.kz. «Білім берудегі цифрлық трансформация». <https://bilimger.kz/183355/>
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің бұйрығы. «Бастауыш білім беру деңгейінің 1-сыныбына арналған “Цифрлық сауаттылық” оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы». <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200030654>
3. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. «Цифрландыру» (ресми ақпарат). <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/activities/3599?lang=kk>
4. Қазақстан Республикасы Үкіметі. «Киберқауіпсіздік тұжырымдамасын (“Қазақстанның киберқалқаны”) бекіту туралы». <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000407>
5. Қазақстан Республикасы мемлекеттік ресурстары. «Балалардың желідегі қауіпсіздігі» әдістемелік ұсынымдары (PDF). https://www.gov.kz/uploads/2024/12/20/5c6a42c3319f79f0f7088112415df28d_origin_al.541401.pdf
6. eGov.kz. «Киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету ұсынымдары». https://egov.kz/cms/kk/information/help/cybersecurity_recommendations
7. Ақпарова Ж. «Педагог қызметіндегі цифрлық құзыреттіліктің маңызы». *Pedagogical Sciences Bulletin* (PDF). <https://bulletin-pedagogical.ablaikhan.kz/index.php/j1/article/download/138/112/522>
8. Egemen.kz. «Цифрлық педагогика: жасанды интеллект дәуіріндегі ұстаз рөлі». <https://egemen.kz/article/401229-tsifrlyq-pedagogika-zhasandy-intellekt-daurindegi-ustaz-rolі>
9. UNESCO. *AI competency framework for teachers*. <https://www.unesco.org/en/articles/ai-competency-framework-teachers>
10. European Commission, Joint Research Centre. *DigCompEdu: The European*

Framework for the Digital Competence of Educators.
https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcompedu_en

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.